

نقطه نظر / سرمقاله

مقدمه‌ای بر رهیافت ایران‌شناختی در شرق‌شناسی

مرا بنگر که در هندوستان، دیگر نمی‌بینی
برهمن‌زاده‌ای، رمز آشنای روم و تبریز است
علامه اقبال لاهوری

فصلنامه‌ی دانشگاهی و تخصصی هنر و تمدن شرق اینک یازدهمین سال انتشار خود را سپری می‌کند. همان‌گونه که از نام و عنوان و درون‌مایه‌ی نوشتارهای هنر و تمدن شرق در این یازده ساله که گذشت، آشکار است، بررسی عالمانه و انتقادی و تحلیلی پیوندهای فرهنگی-اجتماعی تاریخی و هنری فرهنگ و تمدن مردمان شرقی با رویکردی ایرانی - و نه غربی - سرمشق تحریریه و سردبیری آن بوده است؛ البته، این رویکرد ایرانی به معنای نفی کوشش و تکاپوی شرق‌شناختی غرب و اروپا در سده‌های گذشته نیست که ایران و دنیای شرقی برای آن همیشه یک سوژه‌ی شناخت استوار بر تفسیری برگرفته از ارزش‌های فرهنگی غربی و مکاتب فلسفی رنگارنگ اروپایی بوده است (برای نمونه رک. Said, 1978; Macfie, 2002). یا این که هنر شرق را صرفاً از روزه‌ی زیبایی‌شناسی کانتی و هگلی فهم و ارزیابی کرده‌اند (برای نمونه رک. Gombrich, 1950) بلکه ترکیب بین‌المللی تحریریه‌ی هنر و تمدن شرق گویای آن است که مدیریت پژوهشکده‌ی نظر می‌کوشد تا گفت‌وگویی فرهنگی و عالمانه میان اندیشمندان و پژوهشگران ایرانی با هم‌تایان شرقی و همچنین اروپایی ایشان برقرار کند تا درون‌مایه‌ی فرهنگی ایران و شرق را از منظر ارزش‌های فرهنگی و تاریخی خویشین مردمان شرقی بنگرند و تحلیل و تفسیر کنند؛ که البته در این میان، ایران و تاریخ و فرهنگ و تمدن ایرانی با بیش از پنج هزاره دیرینگی و گستردگی از کرانه‌ی دجله تا سند و آمویه و از دریند قفقازیه تا کرانه‌ی خلیج فارس (Qazwini, 1919) که شماری رنگارنگ از فرهنگ‌ها و مردمان و اقوام هم‌تبار و هم‌زبان را دربرگرفته است و خاستگاه کیش‌ها و دین‌های گوناگونی در گذر تاریخ بوده است، چنان پلی که میان شرق و غرب استوار است، نقشی پر رنگ و بی‌بدیل دارد: دیرینگی و هم‌تباری زبان‌ها و باورهای ایرانی و هندی، گسترش زبان و ادب فارسی دری از کاشغر تا دهلی و قونیه، پیوند زبان کردی در آسیای باختری با زبان پشتون در آسیای میانه به واسطه‌ی زبان پهلوی باستان، گوناگونی گویش‌ها و لهجه‌های ترکی در پهنه‌ی ایرانی از خراسان تا قشقای، ستایش شمس تبریزی و مولوی بلخی در سروده‌های فارسی و اردوی علامه اقبال لاهوری، اثر‌پذیری هنر و معماری و آیین‌های آراتی، عیلامی و ماننایی و هخامنشی از بین‌النهرین باستان، اثرگذاری هنر و معماری ایرانی در فرهنگ عثمانی اولیه و میانه (Sarre, 1910)، درهم‌آمیختگی زبان و ادب ترکی و فارسی با عربی و آموزه‌های قرآنی و البته برای نخستین بار در تاریخ، بازتاب و گردآمدن فشرده‌ای از تاریخ کهن مردمان شرق و فرنگ از روزگار باستان تا سده‌های میانه در «جامع‌التواریخ رشیدی» به قلم «دستور ایران» خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی (ربع‌رشیدی، تبریز، ۷۰۶ق) و صدها نمونه‌ی دیگری که مجال آن در این کوتاه‌نویسه نیست، همگی بر جایگاه استوار و کتمان‌ناپذیر ایران و ایران‌زمین در تاریخ و فرهنگ و هنر و تمدن مشرق‌زمین و تکاپوهای شرق‌شناختی دارد؛ و به همین سبب است که فصلنامه‌ی هنر و تمدن شرق اینک در یازدهمین سال که از انتشار آن می‌گذرد، رویکردی نو به پرسمان شرق و جایگاه ایران در شرق‌شناسی دارد و رهیافتی ایران‌شناختی به شرق‌شناسی درمی‌افکند تا به گفته‌ی خواجه حافظ شیرازی فلک را سقف بشکافد و طرحی نو دراندازد. وانگهی، شایسته است که به مناسبت ۱۵۰مین سالگرد زادروز اندیشمند و ادیب فارسی‌سرا و ایران‌شناس بنام، علامه محمد اقبال لاهوری (۱۳۱۷-۱۲۵۲)، با یکی از سروده‌های وی درباره‌ی ایران، از ایشان یاد شود:

چون چراغ لاله سوزم در خیابان شما، ای جوانان عجم، جان من و جان شما
غوطه‌ها زد در خمیر زندگی اندیشه‌ام، تا به دست آورده‌ام افکار پنهان شما
می‌رسد مردی که زنجیر غلامان بشکند، دیده‌ام از روزن دیوار زندان شما
حلقه گرد من زنید ای پیکران آب و گل، آتشی در سینه دارم از نیاکان شما

علامه اقبال لاهوری

فهرست منابع

• لاهوری، علامه محمد اقبال. (۱۳۰۶). زبور عجم. لاهور.

- Gombrich, E. H. (1950). *The Story of Art*. London: Phaidon.
- Macfie, A. L. (2002). *Orientalism*. London & New York: Routledge.
- Qazwini, H. M. (1919). *Nuzhat al-Qulub, 1340*. In G. LeStrange (Ed.), London & Leyden: Brill & Luzac & Co.
- Sarre, F. (1910). *Denkmäler Persischer Baukunst: Geschichtliche Untersuchung und Aufnahme Muhammedanischer Backsteinbauten in Voderasien und Persien*. Berlin: Verlag von Ernst Wasmuth.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Pantheon Books.

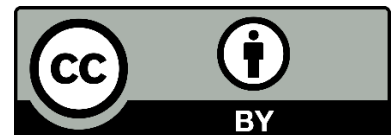
بهرام آجورلو

سردبیر

ajorloo@tabriziau.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author (s), with publication rights granted to the journal of art & civilization of the orient. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

آجورلو، بهرام. (۱۴۰۲). مقدمه‌ای بر رهیافت ایران‌شناختی در شرق‌شناسی. مجله هنر و تمدن شرق، ۱۱(۴۲)، ۵.

DOI: 10.22034/JACO.2023.427275.1363

URL: https://www.jaco-sj.com/article_186132.html

